

Udgivet 2022

Børns og unges læsning 2021 – fem anbefalinger

Af Stine Reinholdt Hansen, Morten Petterson,
Thomas Illum Hansen, Lisbet Vestergaard
& Lotte Hviid Dyhrbye

 Tænk tanken
Fremtidens
Biblioteker

 Erhvervsakademi og
Professionshøjskole

I 2021 foretog Center for Anvendt Skoleforskning en stor national undersøgelse af børns læse- og medievaner, **Børn og unges læsning 2021**. Undersøgelsen var grundpillen i projektet Ny viden: Børn og unges læseglæde og læsefællesskaber, som blev ledet af Tænketanken Fremtidens Biblioteker. Den bestod både af en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse og kvalitative interviews med udvalgte elever fra undersøgelsen. Som en del af projektet arrangerede Tænketanken Fremtidens Biblioteker også workshops, hvor elever og forfattere var i dialog om læsefællesskaber. På baggrund af resultaterne lavede vi i samarbejde med Tænketanken Fremtidens Biblioteker 5 faglige anbefalinger, der er rettet mod lærere, bibliotekarer, PLC-medarbejdere, læsevejledere og voksne, der i øvrigt arbejder med formidling af litteratur til børn og unge.

Nedenfor uddyber vi **de fem anbefalinger** ved at tydeliggøre, hvilke resultater der ligger til grund for anbefalingerne og give enkelte konkrete eksempler på, hvordan man kan imødekomme anbefalingerne.

1 Vær opsøgende og begynd selv dialogen om læsning, litteratur og bøger

Børns læsning i fritiden falder med alderen, og særligt lysten til at læse for sjov svinder ind, jo ældre børnene bliver. Vores kvalitative interviews peger samtidig på, at det at læse ikke altid har social status, og at selv børn, der godt kan lide at læse, nogle gange afholder sig fra det af den grund. Mange børn opsøger heller ikke bibliotekerne af sig selv. Kun halvdelen af eleverne i 5. og 6. klasse kommer flere gange månedligt på skolens bibliotek, og hele 72 % af eleverne i 8. klasse kommer der sjældent eller aldrig. Der tegner sig et lignende billede på folkebibliotekerne, og hverken i skolen eller på folkebiblioteket ser det ud til, at flertallet af børn og unge for alvor er i dialog med fagpersonalet om, hvad de kan låne og læse. Litteraturformidling i skolen med henblik på fritidslæsning fylder meget lidt i dag, og der synes samtidig at være et uudnyttet potentiale i at styrke et samarbejde mellem skole- og folkebibliotek. Det er netop de to institutioner, der i samarbejde har mulighed for at skabe lige adgang til læsning og litteraturoplevelser for alle.

Hvis vi gerne vil ændre og styrke børns læsekultur, skal voksne med indsigt i litteratur for børn og unge have bedre mulighed for at komme aktivt på banen. Børnene kommer ikke nødvendigvis af sig selv, og derfor bør der være mere tid og flere ressourcer til at planlægge og afholde aktiviteter, som synliggør litteraturen og de mange forskellige måder, man kan tilgå den på. Det kræver muligvis, at vi tænker læsningen lidt ud af de vante rammer, men særligt at vi forstår, at den skal aktiveres og plejes, hvis interessen for læsning skal vokse og fastholdes. Gør bøgerne synlige, og fortæl både om dem på skolen og ved besøg på folkebiblioteket. Læs i naturen eller planlæg læsning, der involverer familien. Nedenfor er der links til tre projekter, som kan inspirere til en direkte og opsøgende dialog om læsning med børn og unge.

- [En håndbog til skoler og folkebibliotekers samarbejde om læsebånd](#)
- [Læseheste i Hjallerup | Bibliotekernes Projektbank. Samarbejde med klubber og SFO'er](#)
- [Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud \(slks.dk\)](#)

2 Tilpas formidlingen til den enkelte

Børn og unge er lige så forskellige som voksne, når det kommer til interesser for læsestof. Undersøgelsen viser fx store forskelle, der afhænger af både alder og køn. Derudover er der en lang række andre individuelle forhold, som det er vigtigt at tage højde for, når man skal formidle litteratur til børn og unge. Undersøgelsen viser bl.a. at lysten til at læse afhænger meget af, om man har en læsekultur med sig hjemmefra og fx får læst højt eller taler om litteratur i familien. Det er forskelle, som nødvendigvis må spille ind på karakteren af litteraturformidlingen til den enkelte. Mens nogle børn skal udfordres, både hvad angår indhold og udtryk, kan andre have behov for mere fængende fortællinger med en tydelig appel, hvis interessen for læsning skal vækkes. Derudover tydeliggør vores interviews, at nogle børn mangler motivation, fordi de har svært ved at læse. Den målgruppe kræver en særlig formidling, som både kan tage hensyn til læsefærdighed og samtidig sørge for at indholdet i litteraturen er alderssvarende. Endelig undersøgte Tænk tanken Fremtidens Biblioteker, som en del af Børn og unges læsning 2021, udbredelsen af læsefællesskaber blandt børn og unge. Her var konklusionen, at fællesskaber omkring læsning generelt ikke var udbredt blandt de deltagende klasser. Resultaterne fra disse workshops peger bl.a. på, at særligt store børn og unges forhold til læsning ofte har en privat og måske lidt sårbar karakter, hvor man ikke har lyst til at dele sine læseinteresser i større sammenhænge.

Det er bl.a. med afsæt i disse forhold, at vi peger på nødvendigheden af at tilpasse litteraturformidlingen til den enkelte. Ved siden af en mere generel formidling skal der være plads og ressourcer til, at det nære kendskab og den fortrolige snak kan danne grundlag for en tilpasset litteraturformidling. Det gælder på folkebiblioteket, hvor elevernes egne ønsker fx kan danne grundlag for booktalks. Det gælder også på skolerne, hvor der er særligt gode forudsætninger for, at de faste lærere kan samarbejde med skolens PLC-medarbejdere om elevernes individuelle forudsætninger og interesser. Nedenfor er der links til beskrivelser af projekter, som har haft gode erfaringer med ovenstående.

- [Om folkebibliotekers arbejde med læseklasser \(laesesporet.dk\)](https://laesesporet.dk)
- [Børn i centrum for litteraturformidling – Forskning og praksis \(se s. 14\)](#)

3

Isenesæt læsningen, og skab rammerne for den gode og fordybde læsning

At læse sammenhængende tekster, der kræver en vis indlevelse og fordybelse, konkurrerer med korte og let tilgængelige tekster og informationer på internettet. Det viser sig både i vores kvantitative og kvalitative studier. Godt 4 ud af 10 elever i 5.-8. klasse læser dagligt korte digitale tekster – særligt på sociale medier – mens det er 1 ud af 10, som dagligt læser historier og romaner. På alle klassetrin kan vi se, at læsevanerne gennemgår en transformation fra læsning af formater, der kræver lineær dybdelæsning, til læsning af digitale formater, der i højere grad lægger op til skimmelæsning og hurtig orientering. Samtidigt er der fra 2017 til 2021 sket en betydelig stigning i børn og unges brug af digitale medier. Forbruget er især steget for digitale spil, men også for sociale medier og streamingtjenester. Denne udvikling modsvarer vores kvalitative studier, som peger på, at flere elever ikke selv har erfaringer med at skabe rammerne omkring den fordybde læsning. De har svært ved at komme ned i tempo, finde ro, rammesætte deres læseoplevelser og lukke af for digitale distraktioner. På den baggrund konkluderer vi, at både grundskoler og folkebiblioteker med fordel kan fokusere på rammesætningen af læsningen for at understøtte flere børn og unges positive erfaringer med læsning, ikke mindst af længere tekster.

Man kan arbejde på forskellige måder med at skabe nye og uvante rammer uden fokus på læsehastighed eller andre præstationsmål. Eksempelvis kan man inspireret af Kristine Hauers forskning forsøge at skabe hyggelige omgivelser med ro, fx med te og puder i klasseværelset, for at bryde urolige omgivelser. Samtidig må eleverne også gerne være offline under seancen, så de kan arbejde med deres opmærksomhed. Et andet forslag er at arrangere en mini-readathon på biblioteket, der først indledes med en booktalk, hvor bibliotekarer fortæller om 10-15 bøger. Tanken er her at rammesætte læsningen, så børnene både får egne læseoplevelser og siden formidler dem til hinanden. Gerne på kreative måder.

Læs mere om idéerne her:

- [Find inspiration i Kristiane Hauers forløb Romanjagt](#)
- [Lav et mini-readathon på biblioteket](#)

4 Brug et udvidet sprog om læselyst, læseglæde og læseinteresse

Læselyst og læseglæde har gennem flere årtier spillet en central rolle i danskfagets læreplaner, i danske og internationale læseundersøgelser og i politiske tiltag, der skal fremme børn og unges læselyst. Vi har også fokus på læselyst, men lystperspektivet er ét blandt flere i vores undersøgelse af børn og unges forhold til læsning og litteratur. Læselysten falder gradvist for hvert klassetrin indtil 8. klasse, hvor blot halvdelen af eleverne nyder at læse. Som nævnt ovenfor er det især lysten til at læse for sjov i fritiden, der falder, mens lysten til at læse for at lære noget er stabil på tværs af klassetrin. Formålet med at læse i fritiden ændrer sig med alderen og skifter ved overgangen fra 7. til 8. klassetrin, idet flere læser for sjov i 5.-7. klasse, mens flere læser for at lære noget i 8. klasse. Forholdet til læsning og litteratur varierer også med køn og læsekultur. Flere piger end drenge nyder at læse. Denne forskel øges i overgangen fra mellemtrin til udskoling, men læselysten hænger også sammen med, om der bliver læst højt og talt om litteratur i hjemmet. Ligeledes har form, indhold og inspiration betydning for børnenes læseglæde. Børn og unge har en særlig præference for humor, seriebøger og fantasy/science fiction, og de lader sig især inspirere af film, internettet og serier.

Vores undersøgelse peger således på, at der er mange ting, der har betydning for børn og unges forhold til læsning og litteratur. Vi skelner derfor mellem forskellige drivkræfter i læsning af litteratur. På den ene side anvender vi en række aktivitetsorienterede begreber. Læselyst betegner typisk en impulsiv opslugthed og er bundet til tid og sted. Læseglæde er beslægtet, men gentagne lystoplevelser skaber en mere varig glæde, der således er mere stabil og erfaringsbaseret, idet man lærer at værdsætte læsning som aktivitet. Læsemotivation bruges om lyst og glæde, men er også et bredere begreb, der omfatter flere typer af motiver og formål, fx at man gerne vil blive klogere på noget eller bedre til noget. På den anden side anvender vi en række stof- og handlingsorienterede begreber. Litteraturoengagement vægter i højere grad deltagelse og virkelyst i samspil med andre og en forestilling om, at litteratur gør en forskel, mens litteraturinteresse betegner et stabilt og vedvarende forhold til litteratur som et indhold med en værdi i sig selv. Endelig bruger vi læsekultur som et kontekstorienteret begreb, der flytter fokus fra individet til værdier, præferencer og ressourcer i hjem, omgangskreds, institutioner og samfund.

Hensigten er at tilbyde et udvidet sprog, der bidrager til helhedsperspektiv på børn og unges læse lyst og læseglæde. Med afsæt heri kan man iværksætte forskellige tiltag, der imødekommer forskellige behov. Nogle har brug for en gnist, der fænger deres lyst. Andre bliver motiveret af nytteværdien, videbegæret, det sociale fællesskab, muligheden for at gøre en forskel eller læsning som adgang til at dyrke en mere varig interesse. Det er vigtigt at have et udvidet sprog om læse lyst og udvikling af læseglæde, når man skal imødekomme børn og unge med forskellige behov, forudsætninger og interesser.

5 Tal med børn og unge om fordele og ulemper ved sociale medier

Vi finder flere markante resultater i forhold til sociale medier og læsning. Det bekymrer, at unge, der ofte er på sociale medier, bruger mindre tid på fritidslæsning, ligesom de giver udtryk for en ringere koncentrationsevne. Det er tankevækkende, at der er en stærkere negativ sammenhæng mellem læsning, koncentrationsevne og brug af sociale medier, end når vi sammenligner med andre digitale medier, som fx computerspil. Kvalitative interviews peger på én mulig forklaring, nemlig at telefoner forstyrrer fritidslæsning via notifikationer eller trangen til 'at tjekke mobilen'. Samtidig vidner tallene også om, at mange finder inspiration til læsning på sociale medier, fx TikTok. Sociale medier er altså en forstyrrende tidsrøver, men også en kilde til inspiration.

Vores anbefaling hviler på en idé om, at der er brug for en balanceret, men også proaktiv handlen i forhold til sociale medier og læsning. På den ene side skal vi fremme unges viden om de sociale mediers faldgruber og lære dem at tage styringen, så de kan få pauser fra at være 'online'. Man kan fx i skolen sætte fokus på de mange og konstante forstyrrelser (fra notifikationer, beskeder, mv.), der på kort sigt fjerner fokus, og på lang sigt sløver koncentrationen. Eller man kan studere sociale mediers forsøg på at tricke vores hjerner via saftige farver, likes, lyde, 'nudging'-agtige notifikationer og uendelig scrolling. Få de unge til at arbejde undersøgende: Lad dem optælle indkomne notifikationer ugentligt, eller lad dem finkæmme et socialt medies farvevalg og brug af virkemidler, der giver social bekræftelse, og diskutér konsekvenserne. Selvsagt kan man – i enkelte timer – også øve sig i at "lægge telefonen væk" for at træne opmærksomheden og skabe ro til at læse.

På den anden side skal vi også se mulighederne i, at sociale medier er den centrale arena for unges livsverden og en hel oplagt kanal for litteraturformidling. Der findes mange litteraturformidlere på både YouTube og Instagram, og eReolen Go laver også aldersvarende boganbefalinger på YouTube. Der er desuden et særligt potentiale i at inddrage #BookTok, som har vundet indpas på TikTok-appen. Her deler unge deres boganbefalinger online, ofte som sjove memes eller ved højtlesning med stor indlevelse, under hashtagget #BookTok. Det kan være et supplement til den eksisterende litteraturformidling, måske særligt blandt de unge, der i udgangspunktet ikke er de mest læselystne.

Uanset hvordan man griber det an, tror vi, at det er vigtigt, at man får påbegyndt og taget dialogen om fordele og ulemper ved sociale medier med børn og unge. Et sted at starte kan fx være at diskutere og dele faglig viden med ens kolleger, som afsæt for at tale med både børn, unge og forældre om både fordele og ulemper ved sociale og digitale medier. Linket neden for med E-reolen på YouTube er et eksempel på, når digitale medier bruges som inspirerende litteraturformidling. De to øvrige links refererer til relevante undersøgelser, der peger på mulige udfordringer ved brug af digitale medier.

- **E-reolen på YouTube**
- **Digital mediebrugs betydning for sociale relationer, fællesskaber og stress blandt børn og unge**
- **Børn og unges trivsel og brug af digitale medier - to analysenotater**

Børns og unges læsning 2021 er en del af projektet "Ny viden: Børn og unges læseglæde og læsefællesskaber", ledet af Lisbet Vestergaard fra Tænketanken Fremtidens Biblioteker.

Rapporten er peer reviewet og udgivet på Aarhus Universitetsforlag.

Selve undersøgelsen er planlagt og gennemført af Stine Reinholdt Hansen, Thomas Illum Hansen og Morten Petterson fra Center for Anvendt Skoleforskning, UCL. Der er indsamlet 8.542 spørgeskemabesvarelser fra elever i 5.-8. klasse og gennemført otte kvalitative interviews med elever i 8. klasse.

De 5 anbefalinger, som du finder i Børn og unges læsning 2021, er udarbejdet i et samarbejde mellem Tænketanken Fremtidens Biblioteker og Center for Anvendt Skoleforskning.

BØRN & UNGES LÆSNING 2021

Stine Reinholdt Hansen,
Thomas Illum Hansen og
Morten Pettersson

Fotos: Joshua Gross, joshuatree.dk

Tænketanken
Fremtidens
Biblioteker

Erhvervsakademi og
Professionshøjskole